

De aproximativ 509 ori apare numele fiicei Marei, *Persida* iar de aproximativ 313 ori, în întregul roman, apare numele fiului, *Trică*.

Numele eroinei principale apare doar de aproximativ 281 de ori. În funcție de frecvență, între numele proprii, *Persida* ar apărea ca unitate de lexic de prim rang, cu o frecvență de aproximativ 46,15 procente, de rang imediat următor fiind *Trică*, cu aproximativ 28,38 procente, iar *Mara*, cu 25,47 procente, ar deține ultimul rang în această ierarhie lexicală.

Dacă urmărim al patrulea nume, însumând astfel și ocurențele numelui *Națl*, rangurile rămân aceleași. Numele propriu de prim rang rămâne cel al Persidei, rangul secund revine lui *Trică*, rangul al treilea, între cele patru nume proprii ar reveni lui *Națl*, iar ultimul rang îl deține numele Marei.

Detășând un segment de text, acela de până la prima ocurență a numelui fiicei Marei, izolând astfel un inventar de aproximativ cinci mii de cuvinte, rangurile se schimbă. Numele propriu de prim rang, *Persida*, apare abia după cea de a zecea ocurență a numelui propriu de ultim rang după criteriul frecvenței. Secvența de text din capitolul *Sărăcuții mamei*, la care ne referim, este cuprinsă între fraza prag și al paisprezecelea paragraf al capitolului, respectiv între:

A rămas Mara, săraca, văduvă cu doi copii, săracuții de ei, dar era tânără și voinică și harnică și Dumnezeu a mai lăsat să aibă și noroc.
și:

Când poate să pună florinul, ea-l sărută, apoi rămâne așa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gânduri și începe în cele din urmă să plângă.

Întregul capitol cuprinde 26 de paragrafe, dintre care jumătate înregistrează cel puțin o ocurență pentru *Mara*. Din această poziționare reiese faptul că nu avem de a face doar cu o repetiție, nicidecum cu una supărătoare sau cu o limbă sau stil săracăcios, ci cu o distribuție controlată a principalelor componente ale vocabularului, în măsură să centreze atenția asupra unității lexematice semnificative. În primele 13 paragrafe nici o ocurență pentru *Persida* și *Trică*; în 10 din primele 13 paragrafe: numai *Mara*, în al paisprezecelea paragraf: numai *Persida* și *Trică*, fără *Mara*; apoi, în celelate 12 paragrafe ce urmeză primei ocurențe a numelor copiilor, inventarul de nume proprii se întregeste, alături de *Mara*, *Persida* ori *Trică* apărând maica *Aegidia*, *Bocioacă* și *Marta*. E în această distribuție a numelor proprii o notă a stilului lui Slavici, bazat întotdeauna pe echilibru.

Statistica lexicală, aplicată ansamblului, corpusului și nu secvenței reduse la un paragraf exemplificator, poate interveni și în elucidarea determinantilor *sărac*, *limitat*, *repetat*, ce însoțesc referirile la limba și lexicul lui Slavici. Secvență după secvență confirmă în *Mara* o prezență masivă a adjectivelor și, mai ales, în construcția portetelor. De la cel dintâi, adică de la portretul schițat Marei și citat de noi mai sus ca frază prag, la cel al maicii *Aegidia*:

Maica *Aegidia* era mititică, pășea mărunț, vorbea scurt și apăsat, avea nas nu tocmai mic și o căutătură aspră și scrutătoare, dar se muia când vedea lacrimi de văduvă: ea a stăruit ca maica priorita s-o primească pe *Persida* și pentru numai cincizeci de florini pe an, ba a mai și alergat pe la dl Hubăr, economul orașului, ca *Mara* neapărat să capete arânda podului.

și până la cel al Persidei:

Sidi era, ce-i drept, foarte deșteaptă și, din clipa când se despărțise de Trică, se făcuse tăcută, așezată, ascultătoare, aproape blândă; nu era însă chip s-o desfaci de deprinderile ei urâte, s-o ții pieptănată și cu mâinile curate, nici s-o aduci la buna-cuviință.

adjectivale, identificate secvențial, fără o raportare la întregul inventar lexical, par să atingă procente semnificative. Demersul lexicometric susține însă alte concluzii. Primele opt adjective din debutul romanului ating, fiecare, în ansamblul operei, valori sub un procent. Redăm în continuare ocurențele[9].. pe capitole ale acestor prime opt adjective, suma ocurențelor și procentul raportat la totalitatea cuvintelor text ale romanului.

săracă:

Total: 43		Frecvență: 0.046739																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	8	1	4	3	2	4	5	1	2	2	0	1	0	3	0	1	1	2	2	1	0

văduvă:																					
Total: 13		Frecvență: 0.01413																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	7	3	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0

tânără:																					
Total: 15		Frecvență: 0.016304																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	1	0	0	3	2	3	0	0	1	2	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0

voinică:																					
Total: 3		Frecvență: 0.003261																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0

harnică:																					
Total: 6		Frecvență: 0.006522																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0

bucuros:																					
Total: 18		Frecvență: 0.019565																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	3	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	2	2	0	0	1	0	0	5	2	0

mare:																					
Total: 148		Frecvență: 0.16087																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:	6	7	6	7	13	1	4	3	3	9	7	6	13	7	5	10	6	5	16	10	4

plin:																					
Total: 61		Frecvență: 0.066304																			
Capitol:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Ocurențe:																					

Prezența adjectivelor în portretele lui Slavici nu certifică așadar recurența lexicală. *Sărac* și formele sale flexionate pot conduce la o astfel de impresie în debutul primului capitol. Mara este *săraca*, *văduvă cu doi copii*, *sărăcuții de ei*. Apoi ...*cei săraci se simt bogăți*... pentru ca în paragraful imediat următor: *boala să-și vie la leac, săracul să-și găsească sprijinoana și nenorocitul să se ferească*. Iar prezența acestuia nu se oprește aici. Secvența ulterioară se deschide cu: *Sunt săraci, săracuții*, că n-au tată; e *săracă*... Într-un capitol cu titlul *Sărăcuții mamei*, am putea considera, mai ales precum în ultima situație, că suntem în cazul unei *redundanțe adjectivale*... *mai puțin frecventă în proza literară [10]*... Ceea ce demersul lexicometric pune însă mai bine în evidență este că lexicul mai puțin implicat în construcția figurilor are o frecvență mai mare decât cel ce corespunde unor anumite intenții. *Mare* înregistrează aproximativ 148 de întrebunțări fără a prejudicia calitățile lexicului.

Aceleași rezultate și în clasa verbelor. Secvența invocată pentru a se susține că lui Slavici *puține cuvinte îi stau la îndemână* privește repetarea lui *a prinde* în:

(...) noi trebuia să fugim unii la dreapta și alții la stânga, iar el trebuia să prindă pe una dintre fete și atunci se ținea de mână cu dânsa, pentru ca să-i ia locul cel ce rămânea singur.

Când zicea "tai mălai", el privea totdeauna la Livia, și mai ales pe ea voia să o prindă, căci acum se juca și ea cu noi, iar noi râdeam, fiindcă nu putea să o prindă decât foarte târziu, când, obosită de fugă, ea se lăsa moartă în brațele lui. Atunci obrații lui se roșeau și noi râdeam cu atât mai vârtos. Pe Veturia nu putea s-o prindă niciodată, iar pe Mili o prindea pe loc, fiindcă ea nu putea să fugă de el, ci se oprea speriată înaintea lui, știind că el are să o sărute.

Înainte de toate, trebuie precizat că ocurențele lui *a prinde* sunt mai puține decât ale altor verbe. *A părea*, de pildă, înregistrează peste 190 de ocurențe. Între cele peste 17.000 de cuvinte text din *Budulea taichii*, verbul *a prinde*, în variantele sale modal-temporale, înregistrează aproximativ 12 ocurențe dintre care, ce e drept, cinci în secvența citată. Frecvența acestui verb, luat în calcul fără compusele alături de care apare în nuvelă, ar fi de 0.070588. Cinci dintre cele 12 ocurențe, altele decât cele din secvența citată, ale lui *a prinde* se regăsesc în expresia *a prinde vorbă*, pentru a se înregistra apoi o ocurență în expresia *a prinde inimă*, una cu *a prinde apucăturile*. Să lipsească preocuparea față de varietatea lexicală tocmai din secvența ludică atât de importantă pentru destinul personajului? Statistica lexicală nu poate interveni în această privință. DEX și DLRM înregistrează pentru *a prinde* definiții precum: *a ajunge din urmă și a pune mâna pe cineva sau pe ceva care se mișcă sau a se lua de mână cu cineva*. DLRM[11].. înregistrează pentru *a prinde* un context din Slavici, însă diferit de oricare dintre cele pe care le regăsim în *Budulea taichii*. Același dicționar include, la substantivul *prins* expresia pentru *numele unui joc*, anume: *de-a prinsul* sau *de-a prinselea*. Raportate la secvența citată, aceste definiții se presupun discutate, pe de o parte, ținând cont de *un nivel superior al sensului în care semnificatului unui macrosemn textual îi corespunde o expresie specifică*[12]... La acest nivel considerat cel *al sintezei semiotice (...) experiența cognitivă stocată în sistemul semiotic verbal se amalgamează cu cea captată în alte sisteme sau coduri semiotice și cu gândirea simbolică...* [13].. *De-a prinsul* sau *de-a prinselea*, absent din text, dar prezent în conștiința interpretantului, poate conduce la *multiplele relații instituite prin utilizarea lui a prinde*, prin *funcționarea lui textuală*. Sensul textual în care se amalgamează *gândirea simbolică* și sensul sau sensurile contextuale actualizate în cele cinci ocurențe în discuție certifică astfel faptul că acolo unde nu s-a constatat varietatea lexicală avem în fapt o *varietatea semantică*; pentru realizarea acesteia recurența lui *a prinde* este obligatorie și nu supărătoare, ci productivă; ***a prinde***, ca act subordonat jocului și definit în dicționar la expresia *de-a prinselea* și ***a prinde*** ca act definit lexicografic la intrarea corespunzătoare verbului *răspund intenției informative globale*[14]... *Actualizarea sensului a se căsători* pentru *a prinde*, precum și *interpretarea verbului în acest sens*, fac necesară recurența.

Revenind la problemele vocabularului, socotim necesară o repunere în discuție a aspectelor ce țin de diversificarea lexicului lui Slavici prin apel la *provizia de termeni ai regiunii în care copilărise*. Demersul lexicometric poate izola și evidenția ponderea unor clase în relație directă cu *regiunea*, în sens de unitate topică, pentru care lexicul lui Slavici este sau ar trebui să fie reprezentativ. Întâi, ponderea apelativelor, entopicelor și topicelor numai din *Mara* ar face posibilă o adevărată cartografiere a zonei; din aproximativ nouă mii de cuvinte text din primul capitol al *Marei*, ponderea lexicului toponomastic în înțelesul de mai sus al termenului, atinge 0,5%; pentru ceea ce consideră Vianu că ar fi trebuit să fie *provizia de termeni ai regiunii în care a copilărit Slavici*, înregistrează astfel ocurențe semnificative:

- a. hidronimul *Murăș*, cu 46 de ocurențe, cărora li se adaugă derivatele prezente în numele de grup;
- b. numele orașelor, ale unor sate, ale târgurilor, cetăților din Câmpia de Vest și din vecinătatea acesteia: *Radna, Lipova, Arad, Sovârșin și Soboteliu, Făget, Căpălnaș și Sân-Miclăuș, cetatea de de la Șoimoș, Miniș, Măderat, Pecica, Timișoara, Oradea-Mare*;

c. lexicul ocupațiilor și al rangurilor profesionale, ce e drept, de o circulație mai largă decât cea a Câmpiei de Vest: *econom, podăriță, precupeață, pădurar împărătesc, morar, cojocar, ucenic, calfă, măiestru, staroste*;

d. numiri de monede: *creițar, florin*;

e. lexicul confesional: *maica priorita, bogoslovan, minorit*;

f. lexicul de proveniență germană, în fapt de interferență specifică regiunii: *Verbonc, beamter, Steueramt*, sau calcuri după maghiară, precum: *casa satului*

și enumerarea subclaselor, mai ales dacă am lua în discuție aspecte ale lexicului celorlalte opere ficționale sau nonficționale ale lui Slavici, ar putea continua nu fără a aminti elementele de lexic arhaic, unele chiar neînregistrate în dicționarele de arhaisme[15]...

Concluzii

Statistica lexicală pune în perspectivă ceea ce interpretarea secvențială aproximează. Raportat la lexicul unei limbi, studiul statistic a schimbat percepția cu privire la un întreg sistem de influențe[16]... Aplicat operei unui scriitor[17].. în diversitatea instanțelor ei, unui gen sau unei specii literare[18].., același demers a infirmat, de cele mai multe ori, sau a confirmat aprecierile bazate exclusiv pe intuiția critică. A judeca în perspectivă, în cazul lui Slavici, înseamnă a recunoaște ponderea unităților de lexic dintr-un anumit unghi, anume din cel ce face referire în mod obligatoriu la întreg.

Note și trimiteri bibliografice

1. Pompiliu Marcea, *Ioan Slavici*, EPL, 1968, p. 357.
2. Pentru o astfel de înțelegere a *normei*, Leblanc, Benoît ; Bougaïeff, André ; Godin, Guy ; Tousignant, Claude, *Le français en tête*. Service de l'information de l'Université du Québec à Trois-Rivières en collaboration avec le Département de français, www.ssjbmauricie.qc.ca/langue/coeur/norme.php Pentru o amplă prezentare a conceptului *normă*, Olga Ozolina, *Quelques approches de l'étude de la norme linguistique*, in *Romansk Forum XV Skandinaviske romanistkongress*, Nr. 16 – 2002/2 Oslo 12.-17. august 2002, 677-682.
3. Sextil Pușcariu, „Contribuția Transilvaniei la formarea și evoluția limbii române“, *Revista Fundațiilor*, an IV, nr. 5, p.296-323.
4. Al.Philippide, „Slavici și stilul ardelean“, in *Adevărul literar și artistic*, an XIV, 1935, seria II, 1 dec.
5. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent*, 1941.
6. Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, EPL, 1966, p. 162-166.
7. Pompiliu Marcea, *Op. Cit.*, p. 361 și 363, unde *influența școlii germane, preocupată de substanță, în raport cu cea franceză, obsedată de stil* intervine în argumentarea *lipsei preocupărilor stilistice*.
8. Ibid., p.362, unde e se invocă *turmă, porcar și păstor*, cu ocurențele de plural și cu derivatul *păstorească*.
9. Valorile indicate la *total* trebuie, în unele cazuri, citite sub semnul aceleiași aproximări pe care am admis-o, pentru această etapă, pentru totalul cuvintelor text.
10. Henri Morier, *Dictionnaire de Poétique et de Rhétorique* Presses Universitaires de France, Deuxième édition augmentée et entièrement refondue, 1975, p. 888-889.
11. DLRM, Editura Academiei, 1958 și DEX, Univers Enciclopedic, 1996.
12. Carmen Vlad, *Textul aisberg. Elemente de teorie și analiză*, Casa Cărții de Știință, 2002, p. 67.
13. Ibidem
14. Ibidem, p. 71
15. Am verificat unități de lexic arhaic, precum *vornoviști* la Gh.Bulgăr și Gh.Constantinescu-Dobridor, *Dicționar de arhaisme*, Ed. Saeculum I.O., 2000.

16. Hilary Wise, *The Vocabulary of Modern French: Origins, Structure, and Function*, Routledge, 1997: "Some statistics may help to put the debate in perspective. Robert's *Dictionnaire d'anglicismes* (1980) contains 2,620 borrowings from English, but some of these are archaic, and many belong to technical semantic fields. In a recent edition of the *Petit Larousse*, a non-technical dictionary which aims to reflect current linguistic usage, only 350 of the 45,000 entries are of English origin".

17. Charles Bernet, *Le vocabulaire des tragédies de Racine*, Genève-Paris, Slatkine-Champion, 1983.

18. Gunnell Engwall, *Vocabulaire du roman français (1962-1968) Dictionnaire des fréquences*, Stockholm, Almqvist-Wicksell International, 1984.

IOAN OTTETELEȘANU ȘI INSTITUTUL DIN MĂGURELE

IOAN OTTETELEȘANU AND THE INSTITUTE FROM MĂGURELE

Dimitrie VATAMANIUC
Academia Română,
București

Abstract

The article begins with a summary of Ioan Otteteleșanu family's history, afterwards presenting his wishes expressed in his 19th of March 1876 Will, which stipulated the establishment of a "Romanian girls" College. Afterwards the article recounts the foundation and the operation of the College and underlines the contribution of Ioan Slavici towards its well functioning. The final part of the article presents the last period of existence of the College, under Ioan Slavici's administration and the reasons which lead to his resignation.

Key words: *will, institute, education, resignation*

Cuvinte cheie: *testament, institut, educație, demisie*

Ioan Otteteleșanu, a cărui personalitate o readucem în actualitate prin înscrierea numelui său pe frontispiciul acestei instituții, cobora dintr-o veche familie boierească, care se pretindea venită în România Mică, în Oltenia, cum se numea pe atunci, încă în vremea descălecatului Țării Românești. Căutarea de ascendenți peste veacuri, în urmă, se întâlnește des în istoria unor familii boierești. Stăpâna moșia Otetelis din județul Vâlcea, după care își ia și numele Ottetelișanu. Mai mulți membri ai familiei ocupă demnități importante în domeniile din Muntenia. Radu de la Otetelis este postelnic pe la 1550, Stroe de la Otetelis este tot postelnic pe la 1640, iar Vlad, spătar pe la 1656, adoptă forma Ottetelișanu, cu care apare numele familiei în documente. Fii săi: Udrea, Matei, Dragomir și Radu ocupă și ei demnitatea de logofăt și postelnic. Preda Ottetelișanu este mare vornic pe la 1790, iar Ilie Ottetelișanu este mare vornic peste districtul Dolj în vremea stăpânirii austriece asupra Olteniei și înalta biserică Sfântul Ilie din Craiova. Demnități importante ocupă și alți membri ai acestei familii. Barbu Ottetelișanu este mare clucer pe la 1880, Șerban Ottetelișanu, tot mare clucer și ispravnic de Romaniți pe la 1783. Petre Ottetelișanu îmbrățișează cariera armelor, este comandant al unei unități militare și se distinge în Războiul de independență din 1877.

Numele familiei se întâlnește în documente între dregătorii Țării Românești, însă și ca proprietar de moșii.

Ioan Otteteleşanu este, fără îndoială, personalitatea cu cel mai mare prestigiu în această veche familie boierească. Se naște în 1795 și își face o pregătire intelectuală despre care știm puține lucruri. Director al Salinelor (1838 – 1841), ocupă o funcție importantă în guvernul de la 1854 și este ministru de finanțe în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Adună o mare avere îndeosebi cu „otcupul [arendarea] sării”. Se căsătorește, mai întâi, cu Elena Câmpeanu și, a doua oară, cu Elena Filipescu și se înrudește, prin alianță, cu aproape toate familiile din vremea sa. Încetează din viață în 8 mai 1876.

Ioan Otteteleşanu își întocmește Diata [Testamentul] în 19 martie 1876 și lasă toată averea soției sale. Din documente aflăm ca Ioan Otteteleşanu avea o casă pe Calea Victoriei la nr. 49, cu grădină mare și atenanțe, moșia Măgurele, moșia Fundul – Chiselet și moșia Oteteliș. După încetarea din viață a soției sale prevede ca întreaga avere să servească „la facerea unui institut de fete române”, cărora să li se dea „o creștere și o educație de bune mame de familie, fără pretenții sau lux”. Veniturile obținute din buna gospodărire a moșiei de la Măgurele se puteau capitaliza și folosi ca zestre absolventelor. Ioan Otteteleşanu își exprima dorința ca soția sa să-i ia „povățuitori” pe Ioan I. Cămpineanu și Ioan L. Kalinderu, membru al Academiei Române, care devine legător al întregii averi după încetarea din viață a soției lui Ioan Otteteleşanu în 4 decembrie 1888.

Moștenitorii atacă testamentul și, cum Ioan Otteteleşanu se înrudea cu mai toate familiile boierești din Țara Românească, în fața instanțelor judecătorești vine să se judece unul din procesele de mare răsunet, care durează ani în șir. Abia în 2 martie 1892 Înalta Curte de Casație confirmă definitiv drepturile lui I. Kalinderu în calitatea sa de legător.

Prevederile testamentului putea fi aduse la îndeplinire. Ioan Kalinderu prezintă Academiei Române, în 19 aprilie 1893, *Cartea de danie* către Academia Română prin care donează acestei instituții toată averea al cărei legător era. Figurează în acest document casa din București, cele trei moșii: Oteteliș din Râmnicu Vâlcea, Fundul-Chiselet și Măgurele, amândouă din Ilfov, precum și alte bunuri destinate înființării unui institut de „fete române”. Într-o scrisoare adresată de Elena Otteteleşanu lui Ioan Kalinderu, aceasta îi propune ca institutul să se înființeze la Măgurele, veche așezare care apare în documente între anii 1551 și 1625, „ocină domnească”. A aparținut o vreme familiei lui Mihai Viteazul, care își așază aici tabăra înainte de lupta de la Călugăreni din august 1595.

Academia Română numește o comisie formată din I. Kalinderu, I.C. Negruzzi, D.A. Sturza., V.A. Urechia, în sarcina căreia cădea organizarea institutului. Comisia îl numește director al noii instituții de învățământ pe Ioan Slavici, membru corespondent al Academiei Române și pe Eleonora Tănăsescu, soția sa, subdirectoare cu obligația să se mute la Măgurele și să nu desfășoare activitate didactică și la alte instituții de învățământ. Slavici primește sarcina să întreprindă proiectul de organizare a institutului. În România nu existau asemenea instituții de învățământ și se recomandă să cerceteze școlile din Germania de la Lette, Oberlin și Baden. Slavici se informează din lucrările lui A. Dawman, *Die hoher Madchenschule*, M. Weber, *Die hauswirthschaftliche Ausbildung und Erziehung der Madchen der weniger bessutelten Stande*, Carol Weiss, *Unsere Tochter uber ihre zukunft*, precum și din dări de seamă din publicațiile de specialitate. Ioan Slavici întreprinde, în baza documentării, *Proiectul de organizare a Institutului Otteteleşanu, privind: I. Educațiunea fizică, II. Educațiunea intelectuală, III. Educațiunea casnică, IV. Instrucțiunea, Programul de studii pe materii* pentru prima clasă cu care se deschideau cursurile și *Regulamentul pentru conducerea internă a Institutului Ioan Otteteleşanu*. Acestea sunt documentele fundamentale care stau la baza activității Institutului Ioan Otteteleşanu din Măgurele. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice aprobă înființarea Institutului Ioan Otteteleşanu și „programa școlii”, iar în 15 septembrie 1894 se ține examenul de admitere.

Ioan Kalinderu apără cu energie moștenirea lăsată de Ioan Otteteleşanu și se dovedește și un excelent gospodar. Supune vechea casă boierească la schimbări radicale, între care, cea mai